

DIR DE CARA AL PÚBLIC

Els cantadors, entre l'escenari i el carrer

Jaume Aiats

Madò Buades, lo Canalero (recentment traspasat), el Marquès de Pota, Miquel Ametller, en Carolino i Botifarra, sis cantadors del segle XX i XXI de sis indrets dels Països Catalans, amb moltes coses en comú –començant, és clar, per la llengua– encara que cadascú canti amb un repertori i una manera diferent. Els articles que segueixen donen una idea prou aproximada del que ha estat i del que és el cant davant del públic, el dir essent la veu de la comunitat, en els darrers anys en aquesta nostra societat embolicada en mil i un processos de transformació. I ho fan fent parlar els mateixos cantadors, fent-los explicar les seves vivències, el seu aprenentatge, les seves conviccions i, també, els seus dubtes.

En tots els casos ens trobem davant d'un cant que emergeix durant la festa, dins de la trobada anual de la comunitat, i que es fa veu de la comunitat delegada en un elegit, en un portaveu del sentir comunitari. És algú que manifesta allò que altres viuen i senten, que ajuda a construir una opinió col·lectiva i, a la vegada, relativitza i satiritza tan allò individual com «els poders» i les institucions. No és la manera de cantar de tots els individus del poble –que es fa en altres situacions, des de la feina al lleure–, sinó que és la posada en escena de la col·lectivitat al carrer en boca d'un representant que, amb els anys, ha guanyat el seu lloc de legitimitat. Gairebé sempre havia

estat un home, amb un carisma i unes característiques especials. Per això no és cap atzar que l'única dona, Madò Buades, sigui d'alguna manera perifèrica en relació als altres: ella no crea textos, sinó que fou cridada per pujar a l'escenari en la transformació de les tonades de feina, que del camp passen a l'estètica i a l'espectacle folklorístic.

El cant improvisat davant del poble –en el seu sentit més immediat–, és important pel que és diu, pel que es declara, i no pas per una recerca estètica en la melodia o en la música. La veu dita s'emmarca en una estructura melòdica de la mateixa manera que s'ha d'emmarcar en una estructura poètica i en unes fórmules de comportament, de lloc i de temps. Això fa que sigui un dir especial que va molt més enllà de l'opinió de l'individu i s'eleva a una proposta de la comunitat. Responent al cant –en alguns llocs– o simplement rient i aplaudint, la comunitat legitima la veu del cantador. I el cantador té prou cura de governar els seus mots, les afirmacions, les transgressions que tothom espera i les lloances de rigor... Tot plegat acaben dibuixant la diversitat i la riquesa, les contradiccions que hi ha en la mateixa comunitat que es reuneix, i l'acord de bona voluntat que permeten que els individus continuïn tenint consciència de pertànyer a la comunitat. Si fóssim de l'època romàntica parlaríem del bard o del

trobador, del sacerdot o «de l'esperit del poble»... avui –per sort– ja no cal anar a aquestes mitificacions per entendre la necessitat que tenim de personatges que facin de nucli actiu en les necessitats de construcció social de la comunitat. Perquè potser és més interessant situar-los allà on els trobem: dins de la festa, com una part imprescindible de la festa, enmig de músiques emblemàtiques, demostracions de poder i autoritat, i de participació individual en el ball, o en els àpats (o, encara, en el ritual religiós).

Aquests cantadors s'han transformat en emblemes del seu entorn social, i no podia ser d'altra manera en una època on, sembla ser, tenim més necessitat que mai d'identificar-nos amb un poble, amb una gent. Els homenatges, la visibilitat que cada dia més es dona a aquests gèneres improvisats i als seus protagonistes més destacats, estan en relació amb la idea que representen molt bé el col·lectiu, en un aparador d'imatges entre col·lectius i identitats, que ara sabem que són molt més variades i complexes del que potser imaginàvem. Durant el segle XX, la veu del carrer s'ha transformat com es transformava el conjunt de la societat. Ja no és tant del carrer i ha començat a pujar als escenaris –en trobareu queixes a diverses de les entrevistes, mentre en altres l'escenari és la base de l'activitat–. I dels escenaris ha passat als estudis d'enregistrament i als homenatges

públics, als articles de diari i als estudis erudits. Allò que era normal i, per tant, imprescindible, ara és un «patrimoni cultural» (que cal preservar, suposo que perquè és del tot prescindible...).

La repressió del franquisme, amb la deguda «canibalització» de l'objecte deixant-ne, sobretot, fora la funcionalitat crítica (Mado Buades rebent el Premio Nacional de mans del dictador), va fer necessària la recuperació de l'espai de la veu col·lectiva, del carrer i de la capacitat de transmetre allò que se sentia. És allò que ara torna estar d'actualitat i que ha fet fortuna amb l'etiqueta de «la transició» (transició cap a què? ens podríem preguntar). Era del tot imprescindible però, cal admetre-ho, ha estat la font d'una profunda resituació del que ara en diem «cultura tradicional» (i aleshores anomenàvem «popular»). Els mites i tòpics d'arrel idealista o romàntica ara són d'ús general: valors d'antic, d'autèntic, de pur, de profund... o d'espiritual. Fer sentir la veu col·lectiva en boca de l'especialista s'ha transformat més en una qüestió d'estètica o d'imatge d'un passat imaginat més que no pas el què era, o sigui, una necessitat col·lectiva de confrontar-nos, de dialogar i de negociar aspectes i sentiments del nostre actuar col·lectiu i del nostre futur. Dit de manera més planera, ara pocs alcaldes poden perdre el seu càrrec per una crítica del glossador, del corrandista o del cantador de jotes... Ara preval més un sentiment de passat acolorit i un punt exòtic, de melangia d'una època i unes activitats que —els que despleguen la melangia— difícilment han conegut. I això no té res de dolent mentre en tinguem consciència. Els cantadors que ens parlen en les pàgines que segueixen, en són prou conscients, i això els fa indispen-

sables. Segurament que som en un altre revolt de la vida col·lectiva del país, i que en aquest revolt la gent que canta, la sociabilitat que ens posen a disposició aquests cantadors, és un bé que podem fer servir molt, i molt més enllà de la vitrina del museu dels records. El dir viu a la plaça (i també als escenaris)

pot ser un dir important per al futur, perquè només sentint la veu dels que canten sabem que és un dir directe, obert a la resposta directa (l'única manera de respondre a qui canta) i, per tant, fora del control institucionalitzat del dir en què s'ha convertit una gran part de la nostra societat.

